

CHARAKTERYSTYKA KRYMINALISTYCZNA PRZESTĘPSTW PRZEMOCY DOMOWEJ ZGODNIE Z USTAWODAWSTWEM UKRAINY

CONCEPT AND COMPOSITION OF THE FORENSIC CHARACTERISTICS OF DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

Streszczenie: Artykuł dotyczy koncepcji kryminalistycznych cech przemocy domowej na Ukrainie. Na podstawie przeprowadzonych badań, a także analizy praktyk śledczych i sądowych ustalono, że proponowany skład kryminalistycznych cech przemocy domowej obejmuje: czas, miejsce, środki, sposób popełnienia przestępstwa, tożsamość ofiary, tożsamość sprawcy, „wzór śladu” – ściśle powiązane ze sobą elementy.

Słowa kluczowe: przemoc domowa, charakterystyka sądowa, elementy, ofiara, sprawca, ślady, sposób.

Summary: The work is dedicated to the concept and composition of the forensic characteristics of domestic violence in Ukraine. An analysis of the work of forensic scientists on the concept and elements of forensic characteristics was done. On this basis, as well as on the analysis of the investigative and judicial practice, the composition of the forensic characteristic of domestic violence is proposed. It was investigated that to those elements are included: time, place, means, crime manner, victim's person, offender person, "trace pattern", which are closely correlated with each other. The analysis of each of the elements is carried out.

Keywords: domestic violence, forensic characteristics, elements, victim, offender, traces, manner.

Wstęp

Uznanie na poziomie konstytucyjnym osoby, jej życia i zdrowia, honoru i godności, uczciwości i bezpieczeństwa za najwyższą wartość społeczną wymaga stworzenia skutecznego mechanizmu prawnego w celu ich ochrony przed czynami zabronionymi. Głównym kierunkiem działania państwa na drodze do zapewnienia funkcjonowania tego mechanizmu powinna być reforma systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, z uwzględnieniem międzynarodowych standardów postępowania karnego, optymalizacji działań jednostek śledczych, skupienia uwagi na mechanizmach zwalczania przestępczości domowej, w szczególności przemocy domowej.

W celu wprowadzenia postanowień konwencji stambulskiej w dniu 06.12.2017 r., na Ukrainie dokonano nowelizacji Ustawy o odpowiedzialności karnej¹, która weszła w życie w dniu 11.01.2019 r. Na tej podstawie powstał artykuł 126-1 Kodeksu karnego Ukrainy (dalej – KK Ukrainy) pod tytułem „Przemoc domowa”.

Punkt 3 części 1 art. 1 Ustawy Ukrainy „Zapobieganie i przeciwdziałanie przemocy domowej” definiuje przemoc domową jako czyn (działanie lub zaniechanie) fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy, popełniony w rodzinie lub w miejscu zamieszkania, lub między małżonkami albo byłymi małżonkami, lub między innymi osobami, mieszkającymi jako rodzina, ale niebędącymi obecnie ani w przeszłości w związku małżeńskim, niezależnie od tego, czy osoba, która popełniła przemoc domową, zamieszkuje to samo miejsce co pokrzywdzony².

Badania naukowe w kierunku cech kryminalistycznych oraz ich znaczenia dla metod dochodzenia w sprawach przestępstw przemocy domowej prowadzone są m.in. przez O. Kolesnichenko, R. Belkin, S. Mitricheva, I. Gerasimov, V. Konovalova, G. Matusovsky. Profesorowie O. Dudorov oraz M. Khavroniuk przygotowali naukowo-praktyczny komentarz do Kodeksu karnego z punktu widzenia wprowadzenia postanowień konwencji stambulskiej [Dydorov 2019, s. 288]. Z kolei naukowcy zagraniczni w tej kwestii koncentrują się np. na aspektach płci w przemocy domowej – Allwood G. [Allwood 2016, s. 377], Grans L. określił osobliwości zastosowania konwencji stambulskiej do różnych form przemocy [Grans 2018, s. 133], R. McQuigg oraz J. Ronagh badali poten-

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

² Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

cialne trudności wynikające z konwencji i jak można temu zapobiec [Ronagh 2012, s. 947]. H. Malewski zbadał koncepcję cech kryminalistycznych przestępczości [Malewski 2010, s. 229].

Pomimo faktu, że problematyczne aspekty oceny prawnej i kwalifikacji przemocy w rodzinie, w szczególności przemocy domowej, były wielokrotnie przedmiotem badań, nie przeprowadzono na Ukrainie kompleksowej metodologii dochodzenia w sprawie przemocy domowej na poziomie odrębnego badania naukowego. Niewystarczające opracowania teoretyczne przepisów dotyczących składu cech kryminalistycznych tego rodzaju przestępstwa, wpłynęły na potrzebę prowadzenia badań naukowych w tym obszarze.

Według Prokuratury generalnej Ukrainy w okresie styczeń-sierpień 2019 r. zarejestrowano 585 przestępstw w zakresie przemocy domowej, z czego 339 osób z podejrzeniem dokonania przestępstwa, a 315 wyroków skazujących³.

Naukowe podejście do koncepcji charakterystyki kryminalistycznej przestępstwa

Należy podkreślić, że problemy z opracowaniem i ulepszeniem metod prowadzenia dochodzeń w sprawie określonego rodzaju przestępstw są związane z wyjaśnieniem treści kryminalistycznych cech tych przestępstw. Łączą one bowiem najbardziej typowe i kryminalistyczne cechy przestępstw danego rodzaju, umożliwiające śledczemu skuteczne planowanie dochodzenia. Charakterystyka kryminalistyczna, będąca ważnym elementem techniki dochodzeniowej, określa kierunek poszukiwania w postępowaniu karnym nieznanych szczegółów. Zawiera informacje, które uzasadniają lub określają odpowiednie zalecenia metodologiczne (tj. technikę dochodzenia) lub bezpośrednio ułatwiają dochodzenie. Znaczenie kryminalistycznych cech przestępstw podkreślił I. Gerasimov, który uważał, że wybór jakiegokolwiek metody dochodzenia w sprawie przestępstwa powinien być nastąpić po uznaniu jej cech kryminalistycznych [Герасимов 1978, s. 7]. Opracowanie metodologii dochodzenia w sprawie przemocy domowej nie jest wyjątkiem.

Kryminalistyczna charakterystyka przestępstw składa się z wielu elementów. O. Kolesnichenko i V. Konovalov uważają, że cecha kryminalistyczna jest systemem informacji o kryminalistycznym znaczeniu przestępstwa określonego rodzaju, wskazuje na naturalne powiązania między nimi i służy do zbudowania oraz weryfikacji wersji śledczej w celu rozwiązania konkretnych problemów.

³ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – серпень 2019 року. URL: <http://www.gp.gov.ua>.

Jednocześnie rozróżniają podstawowe elementy cech kryminalistycznych: wykorzystywane środki; lokalizacja i środowisko; czas przestępstwa; narzędzia i metody; przedmiot nadużycia; tożsamość ofiary; tożsamość sprawcy; ślady zbrodni [Колесниченко 1985, s. 95]. Według profesora H. Malewskiego: „Kryminalistyczna charakterystyka przestępstwa zawiera w sobie stały zestaw danych, takich jak: modus operandi, typowe skutki czynu (np. opis rodzaju pozostawionych śladów kryminalistycznych), stosowane przez sprawców sposoby uniknięcia odpowiedzialności karnej, okoliczności zdarzenia, które muszą być ustalone i zbadane w podobnych sprawach, dane wskazujące na osobowość potencjalnego przestępcy i jego cechy, możliwe motywy i cele działania, opis standardowych dla danego rodzaju przestępstwa okoliczności ułatwiających jego popełnienie i inne” [Malewski 2010, s. 127].

Elementy kryminalistycznej charakterystyki przemocy domowej

W świetle powyższego autorzy niniejszego artykułu proponują następujące zestawienie głównych elementów kryminalistycznych cech przemocy domowej: sytuacja przestępstwa; czas, miejsce, środki; sposób przestępstwa; tożsamość ofiary; tożsamość sprawcy; ślady. Jednocześnie należy zauważyć, że zaznaczone elementy są między sobą ściśle powiązane.

Stanowisko to potwierdzają wyniki ankiety przeprowadzonej wśród śledczych policji krajowej, którzy zidentyfikowali następujące elementy cech kryminalistycznych przemocy domowej w kontekście ich znaczenia dla dochodzenia w sprawie tych przestępstw:

- wskaźnik przestępczości – 42,9%;
- czas, miejsce i tryb przestępstwa – 40,5%;
- tożsamość sprawcy – 70,8%;
- tożsamość ofiary – 70,8%;
- ślady – 29,2%;
- pozostałe elementy – 14,9%.

Każde przestępstwo popełnione jest w określonych warunkach. Pojęcie miejsca zbrodni ma ogromne znaczenie naukowe i praktyczne, ponieważ pozwala określić prawidłowości mechanizmu określonego rodzaju przestępstwa, jest objęte przedmiotem dowodu i wpływa na dalszą organizację dochodzenia przedprocesowego.

Środowisko przestępcze jest systemem różnych rodzajów obiektów, zjawisk i procesów powiązanych ze sobą przed przestępstwem oraz w jego czasie, charakteryzujących miejsce, czas, materiał, warunki środowiskowe, cechy

behawioralne uczestników bezprawnego zdarzenia, psychologiczne relacje między nimi oraz inne czynniki obiektywnej rzeczywistości, które określają możliwość, warunki i inne okoliczności przestępstwa. Ogólnie środowisko przestępcze, jako zbiór przedmiotów materialnych na miejscu przestępstwa, wskazuje na mechanizm zdarzenia przestępczego, specyfikę działań przestępcy i innych uczestników [Шепітько 2008, s. 277]. W dużej mierze środowisko przestępcze definiuje i koryguje sposób popełnienia przestępstwa, identyfikuje pewne ważne cechy przestępcy, który kształtuje (całkowicie lub częściowo) określone środowisko, dostosowuje się do niego mniej więcej lub wykorzystuje go bez żadnej adaptacji, a czasem nawet bez względu na jego cechy [Яблоков 2003, s. 33].

Należy podkreślić, że informacje o środowisku zbrodni są punktem wyjściowym w procesie dochodzeniowym, ponieważ dla wybranej grupy przestępstw ma ono charakter układowy – zakres tych przestępstw ogranicza się do pojęć „dom”, „domowy”. Przemoc domowa charakteryzuje się nienormalną sytuacją rodzinną. Sytuacja ta zwykle wiąże się z całym szeregiem kłopotów życiowych, trudności oraz obrazów, gromadzących się przez długi czas w kontekście wspólnej komunikacji między ludźmi w rodzinie lub w miejscu zamieszkania.

Według statystyk, większość przemocy domowej występuje na obszarach miejskich. Przestępstwa te są popełnione głównie w miejscu zamieszkania sprawcy (13,3%) lub ofiary (17,7%), a także ich wspólnego pobytu (63,3%). Mogą to być różne lokale (właściciel domu, mieszkania, wille, pokoje wieloosobowe), należy również zauważyć, że biorąc pod uwagę miejsce popełnienia bezpośrednio w mieszkaniu, w 45% przypadków przemoc domowa miała miejsce w kuchni, na korytarzu, w pokoju. Przemoc domowa może jednak wystąpić także na ulicy (7,7%).

Czas popełnienia przemocy w rodzinie nie jest ściśle regulowany, chociaż najczęściej jest to pora wieczorna (od 18 do 6 godz. – 57,8% ankietowanych). W świetle przeprowadzonych badań, prawie połowa wszystkich przestępstw związanych z przemocą w rodzinie ma miejsce w dni wolne, weekendy i święta.

Kolejnym elementem cech kryminalistycznych przemocy w rodzinie jest informacja o sposobach popełnienia. Większość naukowców kryminalistycznych określa typowe informacje o sposobie popełnienia przestępstwa jako najważniejszy (a czasem kluczowy) element cech kryminalistycznych. W literaturze kryminalistycznej istnieją różne poglądy na temat pojęcia „sposób popełnienia przestępstwa”. R. Belkin uważa, że metodą popełnienia przestępstwa jest system działań służących przygotowaniu, popełnieniu i ukryciu przestępstwa, określonych warunkami środowiskowymi oraz warunkami psychofizjologicznymi jednostki [Белкин 2000, s. 267]. Według M. Skryhonyuka,

metoda popełnienia przestępstwa jest subiektywnym i obiektywnym czynnikiem determinowanym przez zestaw działań podmiotu w celu przygotowania, popełnienia i ukrycia przestępstwa [Скригонюк 2005, s. 472]. M. Saltewśky sposób popełnienia przestępstwa zdefiniował jako sposób działania podmiotu, którego używa sprawca do osiągnięcia swojego celu [Салтевський 1994, s. 154].

Poprzez syntezę opinii kryminologów można wskazać, że jest to sposób popełnienia przestępstwa jako obiektywnie oraz subiektywnie ustalony system zachowania podmiotu przed, w czasie i po popełnieniu przestępstwa, który pozostawia różne charakterystyczne, specyficzne ślady, możliwe do rozpoznania dzięki technikom kryminalistycznym, czyli co się dzieje i co się odbyło, specyfika zachowań przestępczych sprawcy, jego danych osobowych, a więc określenie najbardziej optymalnych metod postępowania karnego.

Źródła przemocy domowej mogą być różne. Biorąc pod uwagę dostępne klasyfikacje kryminalistyczne oraz wykorzystanie informacji dla stworzenia wersji śledczej, należy wymienić:

1. W zależności od źródeł prawnych:

- przemoc ekonomiczna;
- przemoc seksualna;
- przemoc fizyczna;
- przemoc psychiczna.

2. Ze względu na możliwość korzystania z narzędzi:

- z użyciem narzędzi – W badaniu przestępstw, związanych z przemocą domową, wykorzystywanymi narzędziami przez sprawców były przedmioty gospodarcze, bez użycia broni palnej. Potwierdzają to również A. Pashchenko [Пашченко 2004, s. 183]. K. Myasnikova oraz D. Koretsky – przy morderstwach i próbach zabójstwa w 1,6% przypadków używana była broń palna, w 2,3% – broń biała, w 2,3% – karabiny myśliwskie [М'ясникова 2002, s. 415]. Z kolei W. Revin, prowadząc badania, stwierdził większą liczbę przypadków użycia broni (broni palnej – 15%, białej – 13%) [Ревин 1993, s. 56]. Najbardziej typowym w popełnieniu tych przestępstw było użycie narzędzi gospodarstwa domowego. Tak więc, zgodnie z uzyskanymi danymi, w 63,79% przemoc fizyczna dokonywana jest głównie z użyciem przypadkowych przedmiotów, w tym: noży – 27,7%, pozostałe przedmioty gospodarstwa domowego – 13,3%.
- Bez użycia narzędzi – analiza praktyk śledczych i sądowych wykazała, że 50,5% badanych przestępstw miało miejsce bez użycia narzędzi poprzez bicie rękami i kopanie. W jednej ze spraw sądu Brusyliva w regionie Żytomierza z 03.04.2019 r. czyta się, że „mężczyzna „V” będąc w stanie odurzenia alkoholowego, groził matce, ściskając ją prawą ręką, co spowodowało, że poszkodowana uciekła z domu do sąsiada, gdzie ukrywała się przed sy-

nem do następnego ranka. Takie działania były systematyczne i powtarzane trzykrotnie, w wyniku takich działań ofiara doznała cierpienie fizycznych i psychicznych oraz pogorszenia jakości życia⁴. Możliwe są inne sposoby brutalnej przemocy bez użycia narzędzi, a powodujące ból fizyczny: skręcanie rąk, ściskania części ciała ofiary za pomocą np. drzwi; podpalenia, z użyciem drapieżnych zwierząt, owadów itp. Przemocy psychicznej również nie towarzyszy użycie jakichkolwiek narzędzi (19,5%). Zgodnie z wyrokiem Sądu Pustomyt obwodu lwowskiego z 04.07.2019 r., „oskarżony »I« systematycznie dokonywał przemocy domowej o charakterze psychicznym w miejscu wspólnego zamieszkania ze swoją byłą żoną, wyrażonej w postaci werbalnej oraz z użyciem przemocy fizycznej wobec ofiary”⁵. Na podstawie analizy orzeczeń sądów wydanych przez sądy Ukrainy oraz na podstawie art. 126-1 Kodeksu karnego Ukrainy można wyróżnić następujące metody przemocy psychicznej: zastraszanie, obrażanie, a także obraźliwe zachowanie wobec członków rodziny; bezprawne lub niemoralne działania (zaniechania), które nie są fizyczną lub seksualną przemocą; zachowania, które doprowadzały do przedłużającej się sytuacji psycho-traumatycznej; systematyczna degradacja godności ludzkiej; cierpienie psychiczne; wykorzystywanie materialne lub inne uzależnienie ofiary (ofiary).

3. Konsekwencje przemocy domowej prowadzą do: cierpienia fizycznego lub psychicznego; zaburzenia zdrowia; niepełnosprawności; zależności emocjonalnej; pogorszenia jakości życia ofiary. Przemocy domowej towarzyszy pojawienie się konkretnych śladów świadczących zarówno o brutalnym charakterze dochodzenia, jak i jego szczególnych okolicznościach. Takie ślady obejmują:

- ślady walki na miejscu zdarzenia (odwrócone, zepsute meble, ślady walki itp.);
- uszkodzenia ciała ofiary – siniaki, rany;
- uszkodzenie odzieży ofiary;
- ślady pochodzenia biologicznego (krew, włosy itp.);
- uszkodzenia ciała przestępcy (także ślady ugryzień, zadrapań) jako ślady oparzenia ofiary.

W literaturze kryminalistycznej odnotowano, że szczegółowe badanie ofiary, jej zachowania, stosunku do innych, charakteru, skłonności i nawyków, stanowi podstawę do zbudowania ugruntowanej wersji osoby, która popełniła przestępstwo.

⁴ Вирок Брусилівського суду Житомирської області від 03.04.2019 року <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80919329>

⁵ Вирок Пустомитівського РС Львівської області <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82808015>

Autorzy opracowania w kwestii przemocy domowej zauważają, że: najczęstsze przypadki przestępstwa w tym zakresie mają miejsce w stosunku do: żon (30%); współrezydentów (10%); rodziców (17,7%); dzieci (23,3%); innych kategorii krewnych mieszkających razem (27,7%).

Według kategorii statusu społecznego: uczeń – 3,3%; bezrobotni – 20%; gospodyni domowa – 13,3%; pracownik – 53,3%; emeryt – 17,7%.

Według cech biofizycznych: kobiety (43,3%), a mężczyźni (56,7%).

Wszystkie ofiary przemocy domowej są identyfikowane jako ofiary, ponieważ wcześniej miały związek rodzinny ze sprawcą. Z reguły w działaniach z góry określonych ofiar można zobaczyć tzw. pasywną formę prowokacji. Wyraża się to poprzez zaniedbanie i inne działania potencjalnej ofiary, prowadzące do użycia przemocy wobec nich.

Kolejnym elementem charakterystyki kryminalistycznej przestępstw związanych z przemocą domową jest tożsamość sprawcy. Badanie tego elementu kryminalistycznej charakterystyki przestępstw według F. Glazirina jest złożonym problemem, wymagającym kompleksowej analizy [Глазырин 1973, s. 156].

W niniejszym badaniu przyjęto opinię A. Zelinskiego, który uważa, że tożsamość przestępcy w kryminalistyce jest zbiorem cech społeczno-demograficznych, psychologicznych i moralnych, mniej lub bardziej nieodłącznych od osób winnych określonego rodzaju działalności przestępczej [Салтевський 2001, s. 528]. Ten widok jest także obsługiwany przez E. Pryakhin [Пряхін 2010, s. 540], V. Shepitko [Шепітько 2008, s. 464], A. Sheremet [Шеремет 2005, s. 472].

Ukraiński kodeks karny wskazuje, że podmiotem przemocy domowej może być osoba fizyczna, która ma 16 lat i jest ofiarą rodziny, krewnego, byłego lub obecnego małżonka lub innej osoby zamieszkującej z rodziną, ale nie jest (nie była) w związku małżeńskim, rodzinnym, niezależnie od tego, czy osoba, która popełniła przemoc domową, mieszkała w tym samym miejscu co ofiara.

Badanie osób zaangażowanych w dochodzenia w sprawie przemocy domowej wykazało, że w 96,8% przypadków ofiara i przestępca pozostawali w określonym związku przed przestępstwem (rodzina, mieszkali razem itp.). Wskazuje to, że korelacja między ofiarą a sprawcą w śledztwie w sprawie przemocy domowej odgrywa podstawową rolę.

Podsumowanie

Podsumowując, należy zauważyć, że cechy kryminalistyczne są ogólną kategorią metodologii prowadzenia dochodzeń w sprawie niektórych rodzajów przestępstw. Jest to prawdopodobny model konkretnej przestępczości i pozwala śledczemu dokładnie ocenić sytuację dochodzeniową, budować wersje

dochodzeniowe, określać kierunek dochodzenia, celowo oraz racjonalnie gromadzić czynności dochodzeniowe (wyszukiwania) i ich kolejność. Kryminalistyczna cecha przemocy w rodzinie to system współzależnych uogólnionych danych o najczęstszych cechach, które znajdują się w sytuacji, czasie, miejscu, środkach i sposobie jej popełnienia, tożsamości ofiary i sprawcy, a także śladach przestępstwa, zatem cech kryminalistycznych nie należy traktować jako niezmiennego systemu wspomnianego przestępstwa.

Literatura

- Agnello F.A., new «gender» approach definition in international law: the convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. *Spanish Yearbook of International Law*. 2014. Vol. 18. P. 87–114. URL: http://www.sybil.es/documents/ARCHIVE/vol18/5_Agnello.pdf. DOI: <http://doi.org/10.1703/sybil.18.05>.
- Allwood G., Gender-based violence against women in contemporary France: domestic violence and forced marriage policy since the Istanbul Convention. *Modern & Contemporary France*. 2016. No. 24 (4), p. 377–394. DOI: <http://doi.org/10.1080/09639489.2016.1203886>.
- Grans L., The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence. *Human Rights Law Review*. 2018. Vol. 18. Issue 1. P. 133–155. DOI: <http://doi.org/10.1093/hrlr/ngx041>.
- Malewski H., 2010, *Kryminalistyczna charakterystyka przestępstwa – ważny element metodyki kryminalistycznej czy sztuka dla sztuki* [w:] Gruza E., Goc M., Tomaszewski T. (red.), *Co nowego w kryminalistyce – przegląd zagadnień z zakresu zwalczania przestępczości*, Warszawa, s. 229.
- McQuigg R., *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. London : Routledge, 2017. DOI: <http://doi.org/10.4324/9781315652436>.
- Ronagh J., McQuigg R. What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence? *The International Journal of Human Rights*. 2012. No. 16 (7). P. 947–962. DOI: <http://doi.org/10.1080/13642987.2011.638288>.
- Белкин Р.С., *Криминалистическая энциклопедия* / Р.С.Белкин. – М. : Мегатрон XXI, 2000. 2-е изд. доп. 334 с.
- Вирок Брусилівського суду Житомирської області від 03.04.2019 року <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80919329>
- Вирок Пустомитівського РС, Львівської області <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82808015>

- Герасимов И.Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик. Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений : межвузов. сборник научных трудов. Вып. 69. Свердловск: УРГУ, 1978. С. 7 – 11.
- Глазырин Ф.В. Изучение личности обвиняемого и тактика следственных действий / Ф.В. Глазырин. Свердловск, 1973. 156 с.
- Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). К.: Ваіте, 2019. 288 с.
- Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – серпень 2019 року. URL: <http://www.gp.gov.ua>. (dostęp: 05.08.2019)
- Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (dostęp: 05.08.2019)
- Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков, 1985. 92 с.
- Криміналістика : навч. посібник / за заг. ред Є.В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 540 с.
- Криміналістика : підручник / кол. авт. : В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / за ред. проф. В.Ю. Шепітька. Х. : Право, 2008. 464с.
- Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
- М'ясникова К.А. Характеристика орудий бытовых преступлений. Криминалистика: актуальные вопросы теории и практики. Ростов на Дону, 2002. С. 415–417
- Вирок Нижньосірогозького районного суду Херсонської області 25.07.2019 року <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83277305> (dostęp: 05.08.2019)
- Пашенко А.С. Особенности расследования преступлений, связанных с домашним насилием: дисс. к.ю.н. Волгоград. 183 с.
- Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (dostęp: 05.08.2019)
- Ревин В.П. Насильственные преступления в сфере семейно-бытовых отношений и проблемы их профилактики. М., 1993. С. 56
- Салтєвський М.В. Криміналістика: підручник у 2 ч. Х.: Консум, 2001. Ч. 2. 528 с.
- Скригонюк М.І. Криміналістика : підручник. К : Атіка, 2005. 496 с.
- Шеремет А.П. Криміналістика: навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.
- Яблоков Н.П. Криминалистика : учебник. М. : ЛексЭст, 2003. 376 с.